

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2012 VASARIO 4 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 5 (14)

Vertybių atsisijojimas

Nuslinko tolyn laiko upe Atgimimo pavasaris, posovietinio romantizmo laikai, kai Sąjūdžio dvasios pakylėti kiekvienam dideliame mieste ar miestelyje žmonės iš visos krūtinės traukdavo „Lietuva brangi“ arba ašarodavo, išgirdę dr. Vinco Kudirkos „Tautiška giesmę“. Užmiršti arba negirdėti žodžiai ir melodijos atgimdavo lyg feniksai iš pelenų... Mitingai, valiavimai „Lietuva!“ arba šūksniai „Gėda!“ buvo tapę kiekvieno mitingo atributu, artindami Vasario 16-osios minėjimą Kauno dramos teatre 1989 metų vasaryje ir 1990 m. Kovo 11-tosios Nepriklausomybės akto paskelbimą. Kiek euforijos, rankomis susikabinimų būta tais laikais! Iš TV ekranų į žiūrėtojus žvelgė meile, supratimu ir dėkingumu spindinti Lietuva.

Šita brolybė truko gal pora metų, jos kulminacija buvo Baltijos kelias. Atsipeikėjusi iš nuostabos ir sutrikimo sovietinė nomenklatura ėmė valdžią, padedama smulkių šunuodegiautojų, o iš nuostabos išsižioję Sąjūdžio pradininkai kukliai traukėsi iš kelio labiau patyrusiems, didelį žmonių valdymo stažą turintiems sovietmečio politikams. Tas kelių metų laikotarpis, laisvės troškimu įkaitęs žaizdras apgavo daugelį neišmanėlių, šventai įsitikinusių, kad sulig Nepriklausomybės Akto paskelbimu Lietuvoje prasidės kažkoks vietinis rojus. Atgimimas kai kam asocijavosi su materialinės gerovės atsiradimu. Šis iš tikrųjų prasidėjo ir kasmet plėtė savo teritorijas – tik ne Sąjūdžio ir Nepriklausomybės fanatikams. Profesoriumi V. Landsbergiui į Aukščiausiąją Tarybą prisistatė arba buvo pristatyti patarėjai, kurie dirbo svetimiems arba priešiškiems tai išsvajotai mūsų Nepriklausomybei. Atšliaužė padlaižiai, pajutę kai kurių žmonių silpnybę pataikavimui... Greit „apsišvietė“ Sąjūdžiui remti spauda, ėmusi rengti viešas „raganų medžiokles“, idant paslėptų savas raganas... Lietuva tapo sukiršinta, įbauginta. (Garsusis A. Juozaičio straipsnis „Jie ateina“. Jis pasėjo nepasitikėjimą net ir Sąjūdžio draugų rate.)

„Nuo priešio drauga, o nuo draugo priešą man sunku atskirti“, – dežavo mūsų didis poetas V. Mykolaitis-Putinas dar *gūdžiais* (madingas šio būdvardžio stereotipas) bolševikinės gadynės laikais. Beje, kam ta „godynė“ buvo gūdi, o kam ir nelabai, nes vienintelė ir nepakartojama kompartija mokėjo pabarstyti kvapniųjų materialinės gerovės lauro lapelių. O ko daugiau skurstančiam inteligentui reikia? Argi kalėjimo, kaip tiems „kvaišeliams“ disidentams, „Kronikos“ leidėjams kunigams, pūdomiems Permės ar kituose Rusijos konclageriuose?..

Gadynė pasikeitė, apversdama daugelio ano meto pažiūras aukštyn kojomis. Iki šiol nesuprantu, kaip iš ateistų kailių staiga išniro skaitūs katalikai, o iš bolševikinių kolaborantų – aršūs patriotai... Ko čia nesuprasti? Valdžios ir materialinės gerovės siekis yra masalas, kuriam neatsispiria net, rodos, nepalaužiamos dvasios žmonės. Tuo labiau, kad abu šie sandai susivirino

Viliaus Orvido sodybos fragmentas.

R. Landsbergienės nuotr.

į lydinį, kurio nei kirviu iškaposi, nei suvirinimo aparatu neatskirsi.

Ėjo dešimtmečiai, o Lietuvos valdžia (nedrįstu sakyti *elitas*, nes vadinamasis *elitas* žmonėjasi „Žmonėse“ arba „Stiliuje“), prakaituodama prieš ją nukreiptas TV kameras ir žurnalistų diktofonus, ėjo į nešvankias derybas su savo sąžine ir narsiai persijojė turėtas (o gal tik išivaizduotas) vertybes. Šalin idealistinius Baltijos kelio svaičiojimus, romantišką Atgimimo mitingų žvakių apšviestus išpareigojimus iš vergovės išsilaisvinusiai tautai ir Valstybei! Pirmyn į Vartojimo vandenyną, kurio užutėkiuose taip gera pliuskantis daiktų ir pinigėlių apsuptyje! Kartu su Valdžia bėgo Verslas, prakutęs būdais, prieš kuriuos užsimerkė Temidė (be to, ji ir taip akla), iškėlęs pinigų kapšą ir vilkdamas nedorų sandorių maišus. Iš paskos jam tipeno smulkios žuvelės – reksmingos turgaus ponios ir ponai, kuriems atsivėrė plačios veiklos erdvės – nuo *akropolių* ir *maksimų* šventyklų iki gariūniškų palapių... Išsižiojusi prastuomenė, išradingųjų pavadinta „runkeliais“, irgi nesnaudė. Bėgo į Londono patiltes, rašėsi į Amerikos tvorų dažytojų gildijas, kad tik ne vargą vargti toje žiniasklaidos purvinamoje ir turčių niekinamoje Tėvynėje.

Ką gi, vieni skursta, kiti tursta... Toks gyvenimo dėsnis, tokia kapitalistinio pasaulio teisybė, bet ne geresnė ji buvo ir brandaus socializmo amžiuje. Būtų nepakenčiama tai priimti, bet žinai, kad žodžio ir žmogaus teisių laisvė yra Vakarų pusrutulyje neliečiama ir neribota. Šiuokštu, neperženk ribos, kitaip būsi apspjaudytas ant viso pasaulio.

O dabar štai moralas (kaipgi galima baigti „išminties perlus“ be moralo). Bijokime *breivikų*, kurie šaudo į savus, bet ne mažiau

bijokime liguistai degančiomis akimis *antibreivikų*, kurie įrodinėja, kad Lietuvoje jai tragiškais dienomis savi šaudė į savus. Žmogaus teises aukštinantys teismai juos išteisina, kaip antai Didžiosios Britanijos teismas išteisino teroristą, dešiniąją teroristų vado Bin Ladeną ranką.

Terorizmo šalininkai, žmogaus teisių ginami, bando įskelti kibirkštį, pasirošusią naikinti Vakarų, arba krikščioniškąją, civilizaciją. Visa, kas paremta humanišku, tokiems XXI a. veikėjams kelia pasibjaurėjimą. O vertybių persijojimo era (drįsčiau ją vadinti internetine) jau keičia žmogaus *humanus* esmę, įveisdama jo sieloje abejonių, skepsio, baimės, patyčių ir pykčio, cinizmo, nihilizmo ir kitus parazitų būrius.

Galbūt yra tik du stulpai, galintys išlaikyti nuo sužalotos žmogaus dvasios virpančią pasaulį – Religija ir Kultūra, sujungtos į vieną dvipolį – Tikėjimą gėriu. Žinoma, dieviškumo, o ne šėtoniškumo žiedais pražydušį dvipolį. Na, dar yra kiti anuodu paremiantys stulpeliai – Pareiga ir Darbas. Gal ant šio karkaso ir laikosi vertybės, kurių neįstengė išjudinti pergalingai per pasaulį žygiuojanti Globalizmo drama.

Aldona Žemaitytė

Kitame numeryje:

- Dailininkų klubo „Plekšnė“ paroda
- Moteriškoji Lozoraičių kolekcijos dalis
- Partizanų fotografas S. Šniutė

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Aldona Žemaitytė. Vertybių atsisijojimas
- 2-as psl. R. Aidukas. Tarpdisciplininė muzikologija
- 3-as psl. K. A. Trimakas. A. Dirsytės maldaknygė suomių kalba
- 4-s psl. „Įamžinti plaštakos grakštumą“...
- 5-as psl. V. Orvidas. Pastovioj malonės būsenoj...
- 6-as psl. A. Girdzijauskaitė. Keletas puslapių apie Tėvą
- 7-as psl. V. Paplauskienė. Dar kartą apie „Sugrįžimus“ (III)

Tarpdisciplininė muzikologija

ROLANDAS AIDUKAS

2011 m. gegužės 13 d. Lietuvos mokslininkų sąjungoje susikūrė naujas struktūrinis padalinys – Tarpdisciplininės muzikologijos grupė, kuri dabar laukia Sąjungos Tarybos patvirtinimo. Jos iniciatorius – profesorius, humanitarinių mokslų daktaras Karolis Rimtautas Kašponis, išrinktas grupės pirmininku.

Muzikos mokymas Lietuvoje turi senas ir galias tradicijas. Čia reikėtų priminti muzikos dalyko, kaip mokslo dėstymą senajame Vilniaus universitete ir ypač 1667 m. universiteto profesoriaus Žygimanto Liauksmo išleistą vadovėlį „Muzikos mokslas ir praktika“ („Ars et praxis musica“). Laikui bėgant šios mokslo šakos raida priklausė nuo šalies politinės padėties. Muzikos mokslui įtakos turėjo ir šalies mokslinis potencialas, ypač pasaulio muzikologija.

Tarpdisciplininės muzikologijos grupei Lietuvos mokslininkų sąjungoje atsirasti reikšmės turėjo Tarpdisciplininės muzikologijos (*Interdisciplinary Musicology*) konferencijos, vykusios Sheffieldo universitete (Anglija, 2010. 07. 23–24), problematika. Jau pats pavadinimas nusako, kad tyrimuose remiamasi ne viena mokslo šaka, tačiau pagrindiniu yra muzikologinis požiūris kiekviename tyrimo etape. Konferencijoje dalyvavo apie 80 dalyvių, tačiau pranešimų buvo perpus mažiau, nes pranešimą ruošė du ir daugiau artimų ar skirtingų sričių mokslininkai. Pavyzdžiui, buvo gretinamos tokios mokslo šakos kaip muzikologija – biologija, etnomuzikologija – akustika, muzikos atlikimas – psichologija, muzikologija – statistika, lyginamoji muzikologija – genetinė antropologija.

Šioje konferencijoje Kauno technologijos universiteto prof. dr. Darius Kučinskas ir jo kolega doc. dr. Rytis Ambrazevičius pateikė standinį pranešimą „Ar iš tikrųjų ‘nacionalinis kompozitorius’ yra nacionalinis?“, metodologiniu pagrindu remdamiesi prof. K. R. Kašponio studija „Lietuvių muzikos melodika ir harmonija“ (rusų kalba, reziumė prancūzų, anglų, vokiečių ir lietuvių kalbomis, Vilnius: Mokslas, 1992). Jie atliko Mikalojaus Konstantino Čiurlionio, lenkų ir džūkų liaudies dainų lyginamąjį tyrimą.

Prof. K. R. Kašponis, būdamas Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmasis individualiai priimtas narys – muzikologas, ėmėsi iniciatyvos sudaryti Tarpdisciplininės muzikologijos grupę iš mokslininkų, kurių darbai atitinka šią tyrimų kryptį. Grupėje yra ir tie mokslininkai, kurie dalyvauja sinestezijos fenomeną turinčio menininko M. K. Čiurlionio ir vieno žymiausių šiuolaikinių mąstytojų Algirdo Juliaus Greimo atminimo ir įamžinimo darbuose.

Norėčiau išsakyti keletą minčių apie prof. K. R. Kašponio mokslo darbus. Su jais susipažinau, žinias gilindamas Lietuvos muzikos akademijos (dabar – Lietuvos muzikos ir teatro akademija) Meno aspirantūroje, vadovaujant prof. R. K. Kašponiui. Profesorius yra tarpdisciplininės ir lyginamosios muzikologijos pradininkas Lietuvoje.

Būdamas profesoriaus aspirantu, susipažinau ir su jo intelektualine biografija. Jis – mokytojų sūnus, tėvų noru stojo į Vilniaus universiteto Ekonomikos mokslų fakultetą, o savo noru tuo pat metu įstojo į Vilniaus Juozo Tallat-Kelpšos muzikos mokyklos prof. Povilo Tamuliūno, kuris tuo metu buvo ir Lietuvos valstybinės konservatorijos prorektorius, kompozitorius ir muzikos teoretikas, kompozicijos klasę.

Studijuoti Vilniaus universitete sekėsi, jis buvo akademinės grupės seniūnas, o už pažangų mokymąsi dažniausiai gaudavo papildintą stipendiją. 1953 m. suorganizavo universiteto kamerinį orkestrą iš 24 studentų ir jam vadovavo. Aktyviai dalyvavo studentų mokslinės draugijos veikloje, premijuotas už mokslo darbą apie Lietuvos pramonės raidą, kuriame statistikos vaidmuo buvo vienas svarbiausių. Universitete išklause ir išlaikė aukštosios matematikos kurso du egzaminus pas žymų matematiką ir rektorių prof. Joną Kubilių. Taip pat išklause ir sėkmingai išlaikė teoretinės statistikos, ekonominės ir pramonės statistikos dalykų

Lietuvos mokslininkų sąjungos Tarpdisciplininės muzikologijos grupė (iš k.): prof. dr. Darius Kučinskas, sekretorius doc. Rolandas Aidukas, pirmininkas prof. dr. Karolis Rimtautas Kašponis, doc. Romualdas Misiukevičius, doc. dr. Rimas Astrauskas (LMS salėje, Vilniuje, 2011 06 13).

egzaminus. Atlikdamas Lietuvos plano komisijoje priešdiplomine praktika, parašė diplominį darbą apie Lietuvos pramonės raidą, darbe vyravo statistinė analizė. Diplominio darbo vadovas – žymus tarpukario ekonomistas-teoretikas, Vilniaus universiteto rektorius prof. Jonas Bučas.

Muzikos mokykloje K. R. Kašponis parašo diplominį darbą – *Suitą solistui, chorui ir fortepijonui*. Vadovas – prof. P. Tamuliūnas, kurio šeimoje, pakviestas profesoriaus, gyveno diplomantas.

1956 m. pavasarį šiuos abu diplominius darbus – ekonomikos (su svaria statistikos dalimi) ir muzikos kompozicijos kūrinių – sėkmingai apgynė. Galima tvirtinti, kad abiejų mokyklų išduoti diplomai tapo tolesnio tarpdisciplininio darbo stimulu.

Baigęs abi mokyklas 1956 m. K. R. Kašponis buvo paskirtas įkurti Ukmergės muzikos mokyklą ir buvo jos pirmuoju direktoriumi. Vėliau jis studijavo choro dirigavimą Lietuvos valstybinėje konservatorijoje, buvo studentų mokslinės draugijos pirmininkas. Baigęs konservatoriją su pagyrimu, buvo pakviestas joje dėstyti. Jo specialybės pedagogas konservatorijos prorektorius prof. Antanas Budriūnas ne kartą primindavo, kad vertėtų sujungti tas žinias, mokėjimus ir įgūdžius, kurie buvo įgyti visose trijose švietimo įstaigose.

Konservatorijoje prof. K. R. Kašponis buvo choro dirigavimo ir partitūrų skaitymo klasių vedėjas, parašė keletą vadovėlių bei mokomųjų knygų ir 1981 m. apgynė disertacinį darbą apie lietuvių chorinės muzikos *a cappella* vaizdą pasauli ir nacionalinės specifikos klausimus.

Tęsiant pradėtus tyrimo darbus apie lietuvių choro muzikos nacionalinės specifikos klausimus išryškėjo, kad šie klausimai pirmojoje disertacijoje apibrėžti remiantis lietuvių muzikologų A. Ambrazo, J. Antanavičiaus, J. Čiurlionytės, J. Gaudrimo, J. Juzeliūno, V. Landsbergio, O. Narbutienės ir kitų moksliniais teiginiais yra nepilni, tad vėliau teko ieškoti naujų tyrimo kelių.

Remiantis mokslininkų A. Milkos, V. Paketūro, K. Žukausko mintimis, prof. K. R. Kašponis atliko lietuvių muzikos lyginamąjį tyrimą, kurį paskelbė disertacijoje, deponuotuose darbuose bei planiniuose mokslo-tiriamuosiuose (1985–1989 m.) darbuose ir monografijoje „Lietuvių muzikos melodika ir harmonija: Bendrumo faktorių ir skirtumų funkcijų lyginamasis tyrimas“ (Vilnius: Mokslas, 1992). Tyrimo pagrindu panaudotas lyginamasis ir tikimybinis-statistinis metodai.

Kijevo valstybinėje konservatorijoje antroji prof. K. R. Kašponio disertacija 1989 m. sėkmingai praėjo svarstymus, buvo rekomenduota ginti. Iki to laiko disertacinio lygmens lyginamųjų ir tarpdisciplininių tyrimų Lietuvoje nebuvo, todėl prof. K. R. Kašponis šioje srityje laikytinas pradininku.

Svarbia laikytina monografijos turinio publikacija knygoje „Universalumai muzikoje“ (*Les universaux en musique*, Paryžius: Sorbonos leidykla, 1998), kuri, mūsų džiaugsmui, yra skirta Algirdo Juliaus Greimo atminimui. Išpūdinga profesoriaus publikacija – „Europos semiotikos studijų metraštyje“ (*Europäische Zeitschrift für Semiotische Studien*, Viena, Budapeštas, Madridas, Perpinjanas, 2001), kuria užbaigiamas skyrius „Kas yra ‘austriska’ muzika?“.

Tačiau dėl to meto politinės situacijos, kuomet perkėlus iš Kijevo valstybinės konservatorijos disertacinio darbo gynimą į Lietuvos muzikos akademiją, kuri tik ką buvo gavusi teisę priiminėti habilitacines disertacijas, gynimas neįvyko.

Svarstant mokslo laipsnių sistemą, tuometinis Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas prof. Rolandas Pavilionis yra sakęs, kad habilituoto daktaro laipsnis jau atgyveno ir paskutiniu metu tapo beišsigimtančiu. Lietuvos Mokslo Tarybos nuomone, habilituoto daktaro laipsnis turi būti paliktas, jį galėtų suteikti Lietuvos mokslų akademija, tačiau dabar ši sistema turi rimtų trūkumų – vertinimo kriterijai bei reikalavimai atskirose srityse, įvairiuose universitetuose gerokai skiriasi (ši informacija buvo pateikta radijo „Laisvoji Europa“ 2001 m. gruodžio 21 d. laidoje).

Šiuo metu habilituoto daktaro mokslo laipsnis Lietuvoje yra panaikintas. Galbūt šiam panaikinimui įtakos turėjo ir šalies politikų valia.

Grįžtant prie prof. K. R. Kašponio tarpdisciplininio mokslo darbo – monografijos „Lietuvių muzikos melodika ir harmonija“ – tenka prisiminti, kad svarbų atsiliepimą apie šį darbą parašė Jėzaus draugijos Lietuvos ir Latvijos provincijos kurijos vadovas, fizikos ir matematikos mokslų daktaras, vyskupas Jonas Boruta, SJ (1994. 06. 09). Jis rašo, kad „[...] darbe pristatomos metodikos taikymas, padės spręsti šiandieninėje Lietuvos Bažnyčioje religinės muzikos atskyrimo nuo pasaulietinės bei liturginės muzikos sakralumo problemas“.

Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje dėstau „Lietuvių choro meno istoriją“, į kurią kaip viena iš dalių įeina „Lietuvių religinė choro muzika“. Panaudojant lyginamąjį ir tikimybinį-statistinį tyrimo metodą, numatau spręsti minėtą aktualią problemą. Požiūris į tarpdisciplininę muzikologiją Lietuvoje iki šiol nebuvo palankus, todėl dabar Lietuvos mokslininkų sąjungoje įsteigtoji Tarpdisciplininės muzikologijos grupė skatins mokslininkus svarbiems šios krypties darbams. □

Rolandas Aidukas – Lietuvos mokslininkų sąjungos Tarpdisciplininės muzikologijos grupės sekretorius, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos docentas.

A. DIRSYTĖS MALDAKNYGĖ SUOMIŲ KALBA „Maria, pelasta meidat“

KĘSTUTIS A. TRIMAKAS

Sovietų Sąjungoje, Sibiro sunkių darbų lageryje 1953 metais kalinės Adelės Dirsytės ranka parašyta maldaknygė, pavadinta „Marija, gelbėki mus“, išsprukusi laisvėn, buvo išspausdinta penkiuose žemynuose, keturiolikoje valstybių, apskriejo pasaulį vieno milijono egzempliorių tiražu. 2011 metais ji buvo priimta dar viename krašte – Suomijoje.

2009 metais mons. Artūras Jagelavičius ir dr. Mindaugas Bloznelis lankėsi Suomijoje, kur Turku mieste Vasario 16-osios šventės proga supažindino organizatorius su Adelės Dirsytės maldaknyge „Marija, gelbėki mus“, pasiūlė ją išversti į suomių kalbą ir išspausdinti.

Pasiūlymą svarstė Doneičio vardo draugija, kurios tikslas – supažindinti suomių su lietuvių tautos kultūra. Tos draugijos nariai yra ne tik lietuviai, bet ir lietuvių tautos kultūra besidomintys suomių. Draugija turi keletą skyrių. Maldaknygę išversti į suomių kalbą ir ją išspausdinti ryžosi Donelaičio draugijos Turku skyriaus nariai.

Maldaknygė buvo išversta tos draugijos narių, daugiausia suomių, pastangomis. Naudotas vertimas į anglų kalbą (vertė kun. Kęstutis A. Trimakas, išspausdinta Jungtinėse Amerikos Valstijose 1960 metais). Derinta su originalia, lietuvių kalba išspausdinta maldaknyge, o taip pat su kai kuriais kitais vertimais. Įvade teigiama, kad „pagrindinį vertimo ir suomių kalbos specifikos suteikimo maldaknygei darbą atliko draugijos narys pastorius Sakari Ojanen“. Draugijos Turku skyriaus pirmininkas Lasse Bergroth „prisidėjo prie galutinio stiliaus formavimo ir vertimo atitikimo koregavimo darbų“. Talkininkavo Matti Heikila ir Birutė Simonenkovienė. Taigi tai buvo didelės talkos ir didelių pastangų rezultatas.

Pirmoji suomių laida 2011 metais

Pirmoji maldaknygės laida buvo išspausdinta 2011 metais. Knygutė nedidelio formato, kukliais viršeliais. Šalia suomių kalbon išverstų maldų pateikiamos Adelės Dirsytės ranka rašytų maldų faksimilės.

Knygutės pradžioje – trys įvada. Pirmajame Donelaičio draugijos Turku skyriaus pirmininkas Lasse Bergroth pateikė faktus, kaip kilo mintis šią maldaknygę išversti ir kas tai įvykdė.

Antrajame įvade pastorius Sakari Ojanen aprašė maldaknygės autorės Adelės Dirsytės gyvenimą. Teko panaudoti vienintelį jam prieinamą Kęstučio A. Trimako anglų kalba išspausdintą leidinį „A Voice from Siberia“ („Šauksmas iš Sibiro“). Iš šio leidinio paimti A. Dirsytės biografijos faktai, bet pasitaike ir netikslumų, kurių svarbiausi yra šie: 1) Katalikų bažnyčia nėra paskelbusi A. Dirsytės šventąja, tik kandidate į palaimintąsias; 2) svarbiau-

sias šaltinis apie A. Dirsytę – ne kun. dr. Kęstučio A. Trimako leidinys „Šauksmas iš Sibiro“ (išspausdintas 2005 m.), bet dr. Mindaugo Bloznelio sudaryta monografija „Adelė Dirsytė: gyvenimas ir darbai“ (išspausdinta 2003 m.).

Trečiojo įvado tekstas – į suomių kalbą išverstas Kauno arkivyskupo Sigito Tamkevičiaus įvadinis žodis iš Kaune 2002 m. „Atminties“ išleistos maldaknygės lietuvių kalba. Skaitytojai supažindinami su Adelės Dirsytės asmenybe ir jos maldaknygės reikšme: „Ši kukli maldaknygė amžiams išlieka paminklas ne tik Adelei Dirsytei ir su ja kentėjusioms draugėms, bet ir krikščioniškai Lietuvai, išugdžiusiai nuostabios sielos žmonių. Tėlaimina Dievas visus, kurie naudosis šia maldų knyguote, ir malda tesubrandina juos auka ir meile būti panašius į anas priespaudos ir kančių dienų lietuvaiteis.“ Tik gaila, kad įvado autoriaus vardas ir pavardė be arkivyskupo titulo.

Stebina labai mažas šios pirmosios laidos egzempliorių skaičius. Dvidešimt egzempliorių – kodėl tiek mažai? Pagrindinė priežastis – vertėjai delsė spausdinti vertimą, neturėdami leidimo iš autorystės teisę turinčio asmens.

Teko pavartoti visus argumentus – maldaknygės autorė mirė, nepalikdama palikuonių; jau praėjo pusšimtis metų; tuo metu ši maldaknygė buvo išspausdinta įvairiuose pasaulio kraštuose lietuvių ir kitomis kalbomis. Niekas tuo metu nepretendavo į autorystės teises. Vertėjai pagaliau buvo įtikinti.

Dvasinis ginklas

Ši maldaknygė turi didelę reikšmę. Ji originali ir konkreti liudininkė, bylojanti apie lietuvių tautos ištremtųjų kančią dėl religinių ir tautinių įsitikinimų. Gilus, nepalaužiamas religinis požiūris, paremtas tikėjimu Dievu, Kristumi ir Jo Motinos užtarimu.

Ši maldaknygė buvo itin svarbi mūsų tautai Lietuvoje ir iševijoje persekiojimo laikais. Ir šią dieną ji byloja tikėjimo svarbą.

Ji buvo itin reikšminga šaltojo karo metu, kai Sovietų Sąjunga stengėsi įtikinti Vakarų pasaulį, kad SSSR klesti „religinė laisvė“. Sibiran ištremtųjų maldaknygė buvo rakštis tokiai sovietinei propagandai.

Išspausdinta ir platinama penkiuose kontinentuose, ši tremtinių lietuvių maldaknygė liudijo

Sibire kalinta Adelė Dirsytė, parašiusi tremtinių maldaknygę „Marija, gelbėki mus“.

nežmonišką sovietų komunistinės valdžios kovą prieš Dievą pripažįstančiuosius. Maldaknygė buvo spausdinama ir tuose kraštuose, kurių tykojo pavojus komunistinių kraštų pašonėje: nacionalinėje Kinijoje Taivano-Formozos saloje (kinų kalba 1963 m.) ir Pietų Korėjoje (korėjiečių kalba 1967 m.).

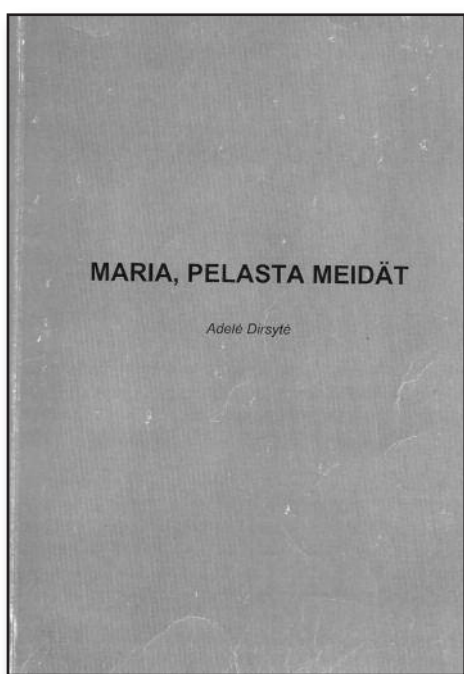
Kokia maldaknygės reikšmė dabar? Prisiminime: Sovietų Sąjungos pašonėje esanti Suomija pati buvo užpulata, ji didvyriškai gynėsi ir buvo priversta atiduoti dalį savo teritorijos.

Pirmosios laidos suomių kalba įvade Bergroth rašo: Sovietų Sąjungoje „persekiojimas dažniausiai likdavo režimo viduje (žinios nepasiekdavo užsienio – K. A. T.); pavyzdžiui, Suomijoje viešai nebuvo kalbama apie Sovietų Sąjungos užgrobtą Pabaltijo valstybių opozicinę veiklą“. Taigi ši maldaknygė yra persekiojimo ir opozicinės veiklos liudytoja. Gaila, kad tokios žinios Suomijos tuomet nepasiekdavo. Šis trūkumas atitaisomas dabar. Istoriniai faktai nesensta. Į Suomiją emigravusių lietuvių dėka tokios žinios pasiekia šiandienos pasaulį. Konkrečiai – šios lietuvių tremtinių maldaknygės vertimo dėka.

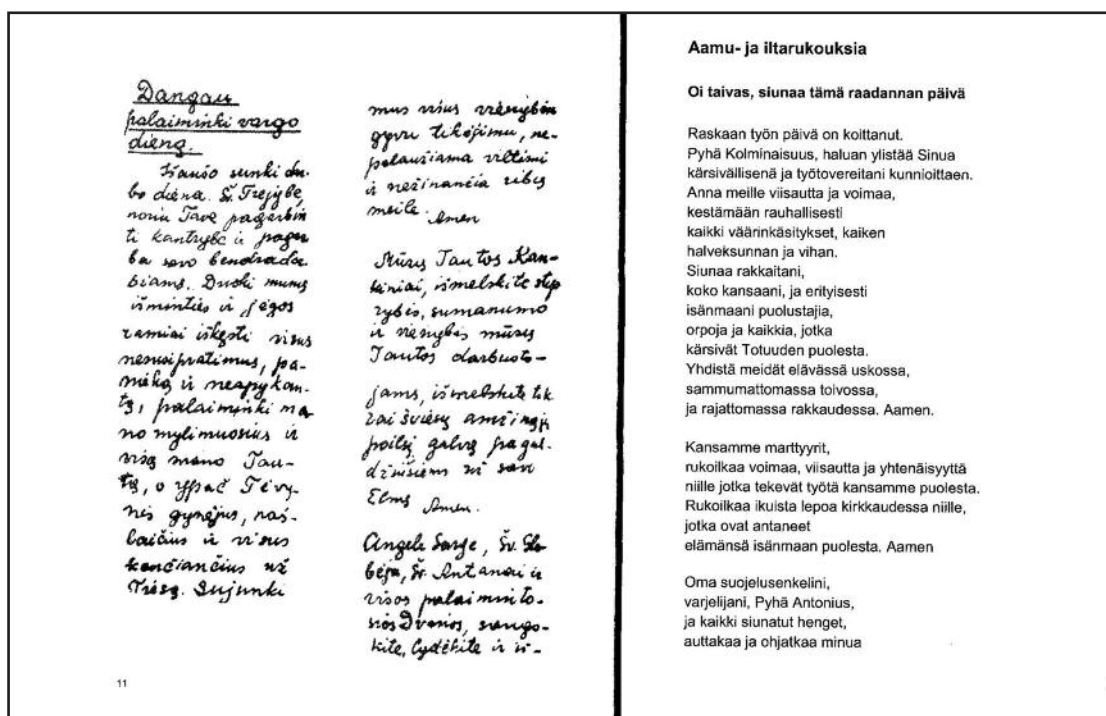
Antroji laida

Naujausios žinios – pagrindinis maldaknygės vertėjas pastorius Sakari Ojanen leidėjų vardu tariasi su viena katalikų knygų leidykla maldaknygės vertimo antros laidos reikalui. Šiaurės Amerikos ateitininkų Adelės Dirsytės fondas siūlo šios laidos spausdinimą paremti. Suomijoje, kur liuteronų konfesija labiausiai paplitusi, vykdomas ekumeninis projektas.

Ryšį su šio straipsnio autoriumi palaikanti Birutė Simonenkovienė apibūdino suomių kaip žmones, prieš vykdydamą viską labai nuodugniai apgalvojančius, veikiančius pagal posakį „Rogės taisomos žiemą, kad ateitų vasara“. Tad neabejojame, kad antroji laida šiais metais bus išspausdinta didesniu tiražu. □

Maldaknygės viršelis

„Įamžinti plaštakos grakštumą ...“

M. K. Čiurlionio galerijoje Čikagoje vasario 10 d. atidaroma Dainiaus Mačikėno fotografijos paroda „Iš meilės šokiui“. Prieš parodos atidarymą kalbėjome su Dainiumi apie meilę fotografijai, apie mokėjimą pastebėti grožį, apie sustabdytą akimirką. Su Dainiumi kalbėjosi Laima Apanavičienė.

– Esate chemikas, mokslų daktaras, dirbate mokslinį darbą farmacijos srityje. Ko buvo maža, kad susidomėjote fotografija?

– Gal viskas prasidėjo dar vaikystėje. Mano tėtis vadovavo fotografijos būreliui, namie – fotoaparatai ir fotolaboratorija. Išmokau fotografijos technikos, nors menu tų bandymų nevadinčiau. Tapus studentu svarbi pasidarė praktinė, funkcionali išlikimo reikmė, fotografijai bei panašioms „žaidimams“ nebeliko vietos. Ir fotografija „užmigo“ žiemos miegu 25 metams, kol sekinančių skyrybų ir vienišumo laikotarpiu atsirado poreikis ne tik save atskleisti, išsakyti, bet ir pabūti vienam savo pasaulyje. Fotografija (o ir kitos meno rūšys) yra užsiėmimas, patraukiantis mėgstančius užsidaryti savo pasaulyje. Didžioji dauguma mano draugų fotografų yra stiprūs intravertai.

Didelę reikšmę sugrįžimui į fotografiją turėjo ir poreikis atnaujinti santykius su tėvu. Tai grandis, siejanti mane su vaikyste ir tėvu (mama yra mirusi). Labai norėjosi nuvalyti tą grandinę nuo rūdžių.

Šiuo metu bandau išlaikyti pusiausvyrą tarp analitinio mokslininko mąstymo ir fizikos dėsniams nepavaldaus kūrybos ir fantazijos pasaulio. Tikiu, kad tai svarbu pilnavertiškam gyvenimui, visapusiškai asmenybei. Leidimas sau pačiam skrajoti, fantazuoti, daryti nesąmones, leidžia išsivaduoti iš standartinio mąstymo, rasti naujus problemų sprendimo kelius mokslinėje aplinkoje.

– Kas Jus traukia fotografijoje? Ar turite savo mėgstamą temą?

– Kaip sako Dorotė „Smaragdo miesto burtininke“: „Svarbiausia išvėlgti stebuklą paprastuose dalykuose.“ Taip ir man atrodo: kaip nuostabų pamatyti grožį, grakščią liniją, sustabdytą veido išraišką. Fotografija – tai galimybė sustabdyti gyvenimo tėkmę, tai lyg atsvara srauniai gyvenimo kalnų upei. Smagu stabtelėti ties viena akimirka, žvilgtelti į ją, išjausti. Galbūt todėl pastaruosius keletą metų jaučiu potraukį fotografuoti judesį – besiplaikstančią skara, plaukų sruogą vėjyje, šokio stebuklą. Balerina Eglė Špokaitė man vis primena, kad neįmanoma tikrojo šokio jausmo, būsenos parodyti videotechnologijos pagalba. Manau, kad fotografija gali sustabdyti tą jautriai nuostabią akimirką, įamžinti plaštakos grakštumą, širdies virpeltėjimą ar formos subtilumą, suteikti parodos lankytojams galimybę neskubant pasimėgauti jais.

Fotografuoju žmogų. Siekiu jį suprasti, pažinti, išgiltinti, gal net parodyti jam pačiam jį patį veidrodyje tokį, koks jis yra, o ne koks bando atrodyti. Palaime apima, kai pavyksta. Nefotografuoju nuogos gamtos ar peizažų. Man gamta jau tobula, visa kita – kantrybės išbandymas: sulaukti tinkamos šviesos, žvarbų rytą rasti apšerkšnijusį parudavusį medžio lapą... Gerbiu tuos kantriuosius, bet pats savo darbuose noriu kūrybos, nežabotos fantazijos. Norėčiau tapyti, piešti, nes tai dar labiau išlaisvina, nei fotografija. Kartais mane varžo dvimatis fotografijos ribotumas, norėčiau pereiti bent jau į trimatę erdvę.

– Fotografavimas Jums – darbas ar pomėgis? Ar neatsitiks taip, kad vieną dieną spjausite į visus mokslinius darbus ir imsitės tik fotografuoti?

– Fotografiją laikau pomėgiu ir gi nuosi visais būdais, kad ji netaptų darbu. Darbas man siejasi su rutina, susitelkimu į išdavą, ne į raidą. Nuostabu – turiu darbą, man nereikia uždirbti pinigų iš fotografijos, nėra prievolės, spaudimo. Užsidirbu duonai mokslininko darbu, o fotografija lieka stebuklų skrynele, kurią galiu atidaryti tada, kada tik noriu ir praversti tiek, kiek noriu. Kūryba galiu gardžiuotis ir gėrėtis nepersisotinant, ir

Dainiaus Mačikėno nuotraukos

Dainius Mačikėnas

tokia kūrybinė laisvė yra neįkainojama.

Darbas (vaistų kūrimas) patenkina norą prisidėti prie kažko svarbaus ir gero, palikti po savęs pasaulį šiek tiek geresnį. Nenorėčiau atsisakyti nei vieno, nei kito. Abi šios veiklos sudaro tai, ką vadinu „manasis aš“.

– Kas svarbiausia geram fotografui? Kur slypi profesionalaus, meninio fotografavimo esmė?

– Nesu profesionalus fotografas, nepretenduoju į teisingą atsakymą, bet išreikšiu savo nuomonę. „Profesionalus“ ir „meninis“ yra skirtingi dalykai, nebūtinai sutelpančys viename žmoguje. Profesionalas Amerikoje apibūdinamas kaip asmuo, daugiau nei pusę savo finansinių įplaukų uždirbantis iš konkrečios veiklos – šiuo atveju fotografijos. Tai tik rodo jo sugebėjimą uždirbti pinigus, kas dažnai, nors ne visada reiškia gerą kokybę ir nebūtinai – meninį skonį.

Mano nuomone, profesionalas – žmogus, sugebantis pagaminti kokybišką produktą – nuotrauką, kur bus suderintos spalvos, teisingas apšvietimas ir t. t. O meninė fotografija turi daugiau bendro su jautrumu, gilumu, subtiliu suvokimu.

– Ar tobulinate nuotraukas „Photoshop“ bei kitomis panašiomis programomis? Jei taip, kyla klausimas, ar taip apdorotą nuotrauką galima vadinti menine fotografija?

– Nevengiu nuotraukų redagavimo. Skirstau jį į techninį (paryškimas, spalvų suderinimas) ir meninį (atmosferos suteikimas, minties pabrėžimas, iškarpymas ir t. t.). „Photoshop“ suteikia nuostabių papildomų galimybių šiuolaikiniam fotografui. Mano labai gerbiamas fotografijos žurnalo „LensWork“ redaktorius Brooks Jensen apibūdina skaitmeninį fotografavimą kaip žaliavos rinkimą, pradinį kūrybos etapą, kurio pilnos galimybės atsiskleidžia „laboratorijoje“ kuriant galutinį meno darbo parengimą – redaguojant, spausdinant ir parodant darbus parodoje.

Tradicinėje fotografijoje nuotraukos mažiau skiriasi nuo negatyvų, daugiausiai dėl to, kad techninės galimybės keisti nuotraukas buvo gana ribotos: nuotraukų montažas reikalaudavo ypač daug kantrybės. Lietuviai Algimantas Kezys, Rimantas Dichavičius ir kiti tobulino šią meno sritį. Ansel Adams, norėdamas išgauti norimą nuotaiką, tonų gamą, kompoziciją, fotolaboratorijoje praleisdavo daugybę valandų. Aš taip pat kartais išsitraikiu juostinį Hasselblad fotoaparata – tai nuostabi gyvenimo sulėtinimo ir fotografinės meditacijos praktikos. Dirbant šiuo visiškai mechaniniu, turinčiu viso labo 12 kadru, fotoaparatu yra puiki galimybė sustoti ir pagalvoti, ką, kaip ir kodėl fotografuoju.

Turiu skaitmeniniais fotoaparatais dirbančių fotografų ydą – spausiti mygtuką be paliovos, o vėliau pasirinkti tai, kas daugiausiai pavyko. Bandau išvengti tokio būdo fotografuoti, nes jis veda į vidutinybę. Kartais jaučiu etinę dilemą perdėtai retušuodamas brandžios moters, siūsiandčios nuotraukas į internetinių pažinčių klubą, raukšles. Bet čia jau kalba ne apie meną...

– Šiais laikais labai madinga fotografuoti. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad tam pakanka turėti geresnį fotoaparata, kurį įsigyti nėra sunku, ir tu jau fotografas. Ką Jūs apie tai manote?

– Dažnai susilaukiu prašymų padėti išsirinkti fotoaparata. Kartu su patarimu visada primenu – ne fotoaparatas daro nuotraukas, o fotografas. Aparatas – tai lyg oblius staliaus rankose, daugiausiai priklauso nuo staliaus.

Šie laikai tikrai labai dėkingi fotografams – nusipirkęs fotoaparata gali daryti geros techninės kokybės nuotraukas. Tačiau šiuolaikinė aparatūra – lazda su dviem galais: palengvina techninę-amininkšką dalyko pusę, bet „meniško“ visiškai neprideda. Gal netgi atvirkščiai – sukuria mieguistą iliuziją, kad dabar jau esame fotografai, kad nebereikia pačiam galvoti, jausti.

Vienoje savo internetinės svetainės www.dainius-images.com galerijoje sudėjau tiktai mobiliu telefonu darytas

VILIUS ORVIDAS

Pastovioj malonės būsenoj...

Dabar tesusirenka visi – pasiilgę rojaus, poilsio ir ramybės vietos, amžino laimingumo vietos, kur nebėra ko bijoti barbarų.

Visa Dievuje talpinas. Kai nusiskaidrini, tada ir paskutinis žmogus, kiekvienas nusidėjęs tampa nuostabiu žmogumi. Todėl, kad į jį žiūri kaip į Dievo kūrinį.

Turi dirbti ne tautai, ne žmogui, bet Dievui – kad per jį susijungtų žmonija, nuskaidrėtų. Tada atsiranda ramybė, tokiu atveju nebeveikia nei apkalbos, niekas. Jos tavęs nepažeidžia, jos net pasitarinauja per Dievą.

Žmogus turėtų paprasčiausiai gyventi pastovioj malonės būsenoj. Nieko neturėtų nei teigti, nei neigti. Nes nieko nėra nei prasta, nei gera... Reikia tik nevaidinti kokio nors vaidmens ir neužimti Aukščiausiojo teisėjo vietos. Pirmiausia turi turėti Tikėjimą, o visa kita bus Tau duota.

Anksčiau žmonės stipresnį tikėjimą turėjo. Kada meldavosi, kiek aš jų pažįstu, regėjimus matydavo.

Čia ne aš tedarau – čia Aukščiausiasis per mane daro. Aš tik bandau Jam netrukdyti. Svarbiausias momentas – netrukdyti ir daryti tai, ko Anas iš manęs nori. Bet tai labai sudėtinga. Sudėtinga numarinti senąjį „aš“, kad nebūtų savimeilės, nebūtų egoizmo. Būtina atsuduoti Aukščiausiojo veiklai – kad būtum švarus instrumentas.

Mūsų laikais yra didelis nusilpimas, nėra kontakto su Juo. O turi būti švarus kontaktas. Malda ir

yra kontaktas, tada visi mes ir kiekvienas atskirai eism susijungę su Kosmosu, su Aukščiausiuoju. Tą kontaktą reikia prašvarinti – tam yra malda, pasninkas, kad minčių švarą pasiektum.

Kai tavo mintys švarios – niekas tavęs nepašvins. Nors ir bando imti – ar naktimis per sapnus, ar kitokiems keliams atranda. Tik palik kokią nešvarią mintelę, iškart pradeda „pramušinėti“. Nes – kiek tau kerta, atitinkamai tiek yra sukilus tavo juodoji jėga.

Reikia džiaugtis viskuo. Pasižiūrėkime aplinkui – kaip tobulai Aukščiausiasis sutvarkė pasaulį! O kodėl esame nelaimingi? Kaupiame, tempiname į namus po šapą, naktimis sunkiai vartomės, pavydėdami kaimynui, gal jis daugiau turi, drebame, kad nepavogtų. Koks tai gyvenimas, jei žmogus pavirsta savo turto prižiūrėtoju, sarginiu šunimi.

Teko daug diskutuoti su Justinu Mikučiu, tai jis patvirtindavo, kad kančioj žmogus daugiau atsiskleidžia, kad jis daugiau gali padaryti sirgdamas, negu kokią darbą dirbdamas. Nes tada kitoj plotmėj dirbi. O tos sergančios močiutės, kurios vien tik su Dievu bendrauja, labai daug dirba.

Šiuolaikiniam jaunimui, pastebėjau, labiau patinka butaforija, blizgučių grožis. Pamato tas vaikas kokiam paveikslėly madoną, ypač iš Vatikano kolekcijos, ir užfiksuoja viską savo sąmonėj.

O jei pro šalį eitų tokia suluošinta moteriškė ar koks aplotas vyriškis kaip Mikutis, tai nė į namus tokio nepriimtų. Pasakytų – valkata tu, nei šioks ir anoks esi. Taip yra. O nežino, kad ir pats Kristus apiplyšęs taipėjo.

Viena iš Viliaus Orvido skulptūrų, esančių Orvidų sodyboje netoli Salantų

Nieko iš savęs nenoriu. Noriu tebuti balta dėmė. Iš tikro – mano namai turi būti visų namais. Štai tėvas Stanislovas – daug kas šneka apie jį, bet juo tapti niekas negali. Užsirakina jis ir viskas. Turi mažą kambarėlį ir užtenka jam. Ir visi eina pas jį, nes jis tikras Tėvas, visiems Tėvas. Vidurnaktį nuvažiuoji ir gali gauti kur miegot. Anas nekamantinėja, kokių tu išitikinimų ir kas tu toks esi iš viso. Jis tau nuoširdžiai padeda ir vargsta su kiekvienu žmogumi. Su kiekvienu vargstančiu vargsta anas.

O kas kitas sutiktų tiek vargti dėl kito? Dėl narkomano, valkatos – niekas dėl jo nevargęs... Ot ir viskas. □

„Jamžinti plaštakos grakštumą ...“

Atkelta iš 4 psl.

nuotraukas, papildomai jų neapdorodamas kompiuteriu. Tai iššūkis sau – kurti neapsikarsčius brangia, viską už mane nusprendžiančia technika.

– Jau daug metų gyvenau Čikagoje, tačiau nė karto nemačiau fotografo Algimanto Kezio vaikstant su fotoaparatu ant kaklo. Atrodo, kad savo meilę fotografijai jis slepia nuo žmonių akių, į pasimatymus su būsimo kadro veikėju eina vienas, slapta. O kada Jums smagiausia fotografuoti, kaip ieškote to vienintelio gražaus kadro?

– Miegodamas nelaikau fotoaparato po pagalve, ir ant kaklo nenešioju. Ieškodamas fotografinių akimirkų, kampų, kompozicijų labiausiai susitelkiu tik į tai, o pats gyvenimas, patyrimas tarsis plaukia pro šalį. Dirbdamas esu kitoje erdvėje, kur veikia kitokie dėsni-ai ir normos, nedalyvauju tame „mūsų“ gyvenime. Kai fotografuoju, negaliu pasakyti, kokią rūbą vilkėjo balerina, nes visas dėmesys nukreiptas į linijas, šešėlius, „tos“ akimirkos pastebėjimą. Manęs – žmogaus – ten nėra. Niekas neegzistuoja, tik bandymas mintyse pateikti trimatį pasaulį plokštumoje, apribotoje stačiakampiu. Todėl renkuosi, kada būnu ten, o kada čia; apsisprendžiu, kada būti vienam ir susikaupti, o kada tiesiog gyventi. Be to, daugiausiai dirbu studijoje arba scenoje, t. y. planuotai.

– Ką fotografuoti sunkiausia? Ką – mieiliausia?

– Hm... Fotografuoju daugiausia žmones. Sunku su savimi nepasitikinčiais, savęs nemylinčiais ir todėl savo išvaizda nepatenkintais – jie būna susikaustę, nenatūralūs. Kartais tenka pasitelkti vyno taurę ar imtis kitų psichologinių priemonių. Lengva su žaismin-

gais, humoro jausmą turinčiais žmonėmis. Vaikai dažniausiai taip pat neužgulti kompleksų: mano dukra Liepa – mano geriausias modelis. Scenos žmonės, įpratę prie žiūrovų, sudaro kitą dėkingą fotografavimui grupę.

– Pasak žinomo fotomenininko Antano Sutkaus, fotografuoti gali tik tas, kuris myli žmones. Ar sutinkate su tokiu pasakymu?

– Sutinku visiškai. Reikia pirmiausia mylėti save, pasitikėti savo jausmais, savo estetikos suvokimu. Tiesiog mylėti.

– Ar galite patvirtinti, kad didžioji, aukštoji kūryba neatsiejama nuo kančios?

– Man kūryba labiau siejasi su pilnatve ir tuštuma. Būna laikotarpis, kada tiesiog nieko neturi pasakyti – nei žodžiais, nei darbais. Tada nėra prasmės kurti, nes nieko nėra viduje, neturi kuo dalintis su pasauliu. Kūryba plaukia tada, kai esi pilnas jausmų, patirties, noro pasidalinti, išreikšti save. Kai jausmai džiugūs ir šviesūs, dažnai neturime laiko kurti, tiesiog gyvename. O kai jausmai būna prieštaringi, slegiantys, atsiranda poreikis užsidaryti savyje ir per kūrybą juos išlieti, atpalaiduoti.

Neseniai mano žmona Eglė, vartydama mano dienoraštį, pastebėjo, kad daugelis įrašų jame yra liūdni. Manau, kad tai atsitiko todėl, kad džiugiais gyvenimo tarpsniais dienoraščio tiesiog nerašiau, nes labai jau gera tiesiog gyventi.

Manau, kad kūrybai reikia ne kančios, o vienatvės, vidinio susikaupimo, atsiribojimo nuo kasdienio gyvenimo tėkmės. Kurdamas vienuoje po kurio laiko žmogus išsisemi, ištuštėja, pradeda kartotis. Produktyvai kūrybai, manau, reikalingi abu – ištuštėjimo ir prisipildymo – ciklai.

– Esate Boston Photography Center (bostonphotographycenter.com) narys, suruošęs ne vieną parodą. Ko tikėtis iš Čikagos žiūrovo?

– Noriu pabendrauti, išgirsti tikrą jų nuomonę, pamatyti žiūrovų emocijas. Jei bent vieną žiūrovą sujaudins paroda, jos atidarymas ar pabendravimas, manysiu, jog tikrai vertėjo šią parodą suruošti. Žiūrovų nuomonė paskatins giliau pažvelgti ir į save. Tad iki malonaus susitikimo. □

Keletas puslapių apie Tėvą

AUDRONĖ GIRDZIJAUSKAITĖ

Rašyti apie artimą žmogų, juolab Tėvą, nėra lengva, nes iš daugybės su juo siejusių gijų – drauge ir atskirai išgyventų įvykių, stebėjimų, potyrių reikia atrinkti ir pateikti tuos, kurie galėtų būti įdomūs ar svarbūs kitiems žmonėms. Svarbūs Jo atminimui. Man įstrigo Sofi Loren, filme „Mano namas pilnas veidrodžių“ suvaidinusi savo motiną, žodžiai: „Nėra nieko sunkiau, kaip pavaizduoti realiai egzistavusį žmogų, ypač jeigu tu jį gerai pažinojai ir mylėjai“. Kad paveikslas būtų įtikinamesnis, autentiškesnis, kartais pasitelksiu vieną kitą liudytoją iš Tėvo pažįstamų, kolegų ar buvusių studentų aplinkos.

Galvodama apie Tėvą jaučiu, kaip mintys sklęsta keliomis kryptimis. Įdomu būtų kalbėti apie Jo šaknis, apie Jį kaip mediką, kaip tėvą ir vyrą, apie paradoksaliai susipynusias jo pažiūras. Supratau ir tai, kad Jo gyvenime man liko daugybė neaiškių dalykų, o į klausimus galėtų atsakyti tik Jis pats... Bet taip jau yra, kad jaunystėje tėvų praeitimi domiesi mažiau, gyveni sau savo egoistišką gyvenimą, ir tik retykiais sustoji, įsiklausai į kito, nors ir labai tau brangaus, žmogaus žodžius. Kaip kad kine, lieka „bendrieji planai“, fonai, ryškesni epizodai, o herojus – tai profiliu, tai nugara į tave, tai vos išvelgiamas pro laiko miglą ir labai retai atmintyje iškyla *en face*, bylodamas monologą.

Tikras aristokratas

Pirmojo mano skirsnio tezė būtų tokia: gimęs kaime, valstiečių šeimoje, mano Tėvas ir išore, ir vidumi buvo tikras aristokratas. Aristokratizmas atsiskleisdavo pirmiausia santykiais su žmonėmis, žmogišku orumu. Pasak chirurgo Česlovo Kunevičiaus, „jis gerbė save ir lygiai taip pat – kitą žmogų“. Panašiai prisimena ir daktaras Antanas Vinkus: „Pažinojau velionį profesorių tik kaip studentas, kurio paskaitas susidomėję klausydavom visiškoje tyloje. Nors dalykas buvo sudėtingas, profesorius mokėjo temą pateikti suprantamai, pabrėždamas esmę. Jis buvo aristokratas ir džentelmenas be pozos ir su giliu vidiniu turiniu. Buvo visiems prieinamas, bet reikalavo drausmės ir subordinacijos. Supratom, kad jis duoda laisvę, o ne anarchiją“. Neskirstė žmonių luomais, vienodai mandagus buvo ir su kolega, ir su sarge ar valytoja. Niekam nepataikavo ir prieš nieką nesilankstė. Mylėjo gyvenimą ir mokėjo juo džiaugtis.

Įspūdingos išvaizdos, harmoningų bruožų, lengvų judesių, švietė žavia baltadante šypsena, juokėsi aukštu, atviru balsu, buvo šamojingas. (Anekdotus ir šmaikščias istorijas pasakojo įvairiomis kalbomis.) Jis buvo žaismingo charakterio – sangvinkas, maišytas su choleriku. Retsykiais ūmai supykdamo. Bet ir atslūgdavo greitai. Pykčio užantynesinėjo.

Negalėjo pakęsti melo, neteisybės, suktumo ir apgaulės. Apstulbo, kai sužinojo, kad Mokslų akademijos buhalterė, išpuoselėta ponija, kuriai pasiimdamas atlyginimą visuomet palikdavo nemažą „arbatpinigių“, pasirodo, sąskaitose prirašinėjo ar nurašinėjo nuliukus... Buvo susikrimtęs, kai viena jauna besisvečiavusi giminaitė apsigovė mūsų namuose. Negalėjo ir sau atleisti, kad kadaise pauglystėje buvo su draugais įnikęs lošti iš sagų, ir kai jų pritrūko, naktį net išpjaustė jas iš savo mamos palaidinukės, palikdamas kas antrą. Ryte matė mamą suglumusią, nesusivokiančią, kaip čia nutiko...

Grįžtelėsiu į praeitį. Tėvas gimė 1904 m. Raseinių apskrityje, Šimkaičių valsčiaus Šauklių kai-

me pasiturinčių valstiečių šeimoje. Giminės legenda pasakoja, kad Girdzijauskai kilę nuo Kelmės, iš laisvųjų valstiečių Vyturių, kurių viena atsaka persikėlusį į Girdžius ir čia įgijusi naują pavardę... Senelis, neilgai pasimokęs rusiškoje mokykloje, paskui – pas „daraktorių“ Vladą Goštautą lietuviško rašto, nuo 1881 m. pats tapo „daraktorium“, mokė kaimo vaikus lietuvių kalbos, platino lietuvišką spaudą, tapo knygnešiu ir savo kaimė, o vėliau ir Raseiniuose laikė draudžiamų knygų sandėlį. Dalyvavo 1905 metų revoliuciniame judėjime ir svajojo apie nepriklausomą Lietuvą. Caro žandarams lipant ant kulnų, 1914 m. išvyko į Ameriką, o 1920 m. grįžo į laisvą Lietuvą, grąžino skolas. Apsistojo Raseiniuose, čia turėjo nuosavą namą, į kurį II pasaulinio karo metais įkrito bomba. Vaikus Vytautą ir Petronėlę išlydėjo į Kauną – į mokslus. 1934 m. buvo išrinktas Raseinių miesto tarybos nariu. Per karą mirė Tėvo mama Ona Girdzijauskienė, turėjusi silpną širdį, o senelis Izidorius po karo dar dešimt metų gyveno drauge su mumis, domėjosi visuomeniniais įvykiais, skaitė, aistringai klausėsi „balsų“ ir laukė „išvaduotojų“. Didžiausias to meto jo nuopelnas – kad užaugino mano brolių, labai mylėjo ir juo rūpinosi, kai tėvai buvo taip užimti. Juk visokie posėdžiai Stalino laikais tęsdavosi iki vidurnakčio...

Audronė su sese Dalia, 1939

Aplinka, istoriniai įvykiai, nerimo kupina namų atmosfera ir naujos pažintys turėjo įtakos Tėvo laisvamanybės ir kairiųjų pažiūrų formavimuisi. Vaikystėje išgyveno I pasaulinį karą, paskui mokėsi Raseinių gimnazijoje, o nuo 1925 m. Universitete studijavo mediciną, ir 1933-aisiais gavo gydytojo diplomą. (Neseniai Kaune su sūnumi Andriumi ekskursavom po visas mano tėvų gyventas vietas, matėm ir namą Aguonų gatvėje, kuriame, dar būdamas studentas, nuomojosi kambarį.) Vėliau tobulinosi ir kaupė medžiagą doktoratui žymiausiuose Vokietijos, Austrijos ir Prancūzijos medicinos institutuose. Jis tikėjo, kad galima sukurti teisingą, demokratišką, harmoningą visuomeninę santvarką, valstybę, kurioje viešpatautų laisvė rinktis ir kiekvienam būtų atlyginta pagal nuopelnus. Jo pažiūros buvo eklektiškos; jose savaip atsispindėjo romantizmo, aukštinančio individą, išskirtinę asmenybę, socializmo ir idealizmo idėjos. Jis domėjosi Napoleono, Taleirano biografijomis, atmintinai mokėjo Maironio eilėraščių, kuriuos dažniausiai deklamuodavo keliaudamas po Lietuvą, buvo Adomo Mickevičiaus gerbėjas, deklamuodavo ir „Pono Tado“ ištraukas lenkiškai. Beje, mokėjo rusų ir vokiečių kalbas (ypač puikiai, tardamas minkštai, miunchenietiška, skaitė „Fausto“ posmus, lygino su Aleksio Churgino vertimu, kurį yra man padovanojęs), šiek tiek lenkų (jaunystėje viename iš Žemaitijos dvarų mokė dvarininkaitę Katriutę, pirmąją savo meilę, lietuvių kalbos ir ten pramoko lenkiškai) ir net jidiš, kurią išmoko iš kaimynų vaikų Raseiniuose ir mėgo ja pasikalbėti su savo gimnazijos laikų drauge raseiniške, netoli mūsų gyvenusia; kartais ji apsilankydavo – atnešdavo ko nors parduoti iš gauto amerikoniško siuntinio.

Po karo Tėvas apvažiavo visą giminę ir ragino jaunimą mokytis – važiuoti į Vilnių, stoti į univer-

sitetus. Ir žadėjo, kad mūsų namuose kiekvienas studentas ras prieglobstį. Labiausiai ragino studijuoti mediciną. Iš Žemaitijos atvažiavo Ona Eugėnija Girdzijauskaitė ir įstojo į mediciną, kurią laiką gyveno ir kita būsimoji gydytoja Genė Girdzijauskaitė ir jos brolis Jonas, būsimas rašytojas Vytautas Girdzijauskas. Kurį laiką gyveno Mamos broliui juristas Alfonsas Žiurlys su dukrele Audrone ir jaunylis Feliksas. Taigi šeima augo kaip ant mielių. Prie aštuonių pastoviųjų narių prisidėjo dar keturi ar penki, kurių sudėtis kartais keisdavosi. Prie didelio valgomojo stalo sėsdavom trylika ar keturiolika žmonių. O dar nuolat atvykdavo svečių nakvinių, vadina mūsų „komandiruotųjų“. Bet Tėvelis juokais ramino: „Nesijaudinkit, aš mokėsiu už viską, kas dedama į burną, ir už dantų pastą, o Mama rūpinsis kitais dalykais.“ Gyventi buvo linksma, visi vienas kitam padėdavom, drauge ir pakaitom plaudavom indus, tvarkėm kambarius. Mokydamiesi prie įvairios paskirties stalų senelio kambaryje, valgomajame ir mergaičių miegamajame dažnai grauždavom juodos duonos džiovėsius (po karo jų būdavo pridžiovinta kiekvienuose namuose) ir obuolius, kurių Tėvelis parveždavo iš giminaičių sodų. Obuolys jam atrodė kaip pa-

Vytautas Girdzijauskas, baigęs medicinos mokslus. Kaunas, 1930

saulio stebuklas – uostė, skanavo, gyrė tą ar kitą rūšį, gražiai pjaustė skiltelėm mažu aštriu peiliuku, kurį jaunystėje buvo atsivežęs iš Austrijos ir nešiojosi visą laiką. Obuolius mėgo laikyti kabinate, tvarkingai išdėliojęs lentynose palei knygą; tai buvo gražu, jie kvėpėjo, o jis matė, kurį jau reikia valgyti. Įdomiausia buvo naktį, kai visi įnamiai pasiklodavo „lovas“ – kas ant sofų, kas ant sudedamųjų lovelių, o kas ir ant grindų... Buvo pasiūta daugybė paklodžių iš taip vadinamos „dačkos“ (nuo rusiško žodžio „dačia“ – vasarvietė), lengvai skalbiamo plono perkelio.

Tėvas nebuvo sportininkas, bet visą gyvenimą po truputį sportavo: puikiai čiuožė, mėgo maudytis, plaukioti ir tam išnaudodavo visas progas. Važiudamas automobiliu karštą dieną į Palangą ar į Druskininkus, sustodavo prie ežero ar upelio, ir eidavom maudytis. Nereikėjo mums jokių maudymosi kostiumų – nuo pat vaikystės Tėvas mokė nesivaržyti nuogo kūno, nesislėpti, būti natūraliam. Bet visuomet prašė plaukti ne gilyn, o tik lygiagrečiai palei krantą. Mane jis išmokė ir plaukti, ir čiuožti – drauge eidavom į Žalgirio stadiono čiuožyklą. Įgimtas mokytojo talentas jam leido mokytis metodiškai, kantriai, jis mėgo sulaukti rezultatų. Turėjo tikro plieno švediškas figūrines pačiužas, pas kažką Kaune gavo tokias ir man. Reikalavo jas prižiūrėti, kaskart sutepti jo medžioklinio šautuvo alyva. Jis negalėjo gyventi be jūros, miško, ežero. Nors ir su lagaminu, prikrautu knygų bei darbo rankraščių, atostogaudavo džiaugsmingai – mokėdamas malonumus derinti su pareiga. Iki gyvenimo pabaigos bet koku oru skubėdavo prie jūros ir maudydavosi prieš pusryčius, kartu vesdavosi ir mano sūnų Andrių; gerai jį išmurdes, apgaubdavo frotiniu rankšluosčiu ir liepdavo lakstyti, kol sušils, o pats eidavo paplaukioti.

Viena mylimiausių Tėvo vietų prie Vilniaus buvo Žalieji ežerai. Tik ne dabartiniai, apsėsti žmonių, kurie gamtos negirdi ir negerbia, o skaidrūs, tylūs, švarūs. Ten mane su drauge nuveždavo rytą egzaminams ruoštis, ten skaitydavom ir maudydavomės, o vakare atvažiudavo pasiimti. Sulaukęs svečių iš Lietuvos ar užsienio (tai būdavo ir Akademijos, ir Universiteto svečiai, ir mūsų šeimos draugai, jis, įsisodinęs juos į savo automobilį (iš pradžių „Pobiedą“, o paskui – „Volgą“) veždavo į Verkius, supažindindavo su Kalvarijų grožybėmis – mišku, Cedrono upeliu, stacijomis (kol jų neįsprogino absurdiškų sumanymų vykdytojais), kildavo iš ten prie Verkių bažnyčios, rodė kapinaites, o paskui užveždavo į statujų Žaliųjų ežerų krantą, nuo kurio, saulei leidžiantis, vanduo spindėda-

Nukelta į 8 psl.

DAR KARTĄ APIE „SUGRIŽIMUS”

VIRGINIJA PAPLAUSKIENĖ

Pabaiga. Pradžia 2012 m. sausio 21 d. „Kultūroje”

Vokietijoje menininkės tęsė Nepriklausomoje Lietuvoje tradicija tapusius moterų kūrėjų vakarus: jų buvo trys. Vokietijoje, 1948 metais balandžio 25 dieną Rebdorfo (prie Eichstätt) stovykloje skaučių iniciatyva buvo surengtas ketvirtasis moterų kūrėjų vakaras.

Eksponuojamos retos ir itin vertingos nuotraukos iš premijų įteikimo švenčių, kai kurių rašytojų diplomai bei visų debiutavusių rašytojų knygos. Neįkainojamą vertę turi originalūs rašytojų rankraščiai. Eksponuojama išpūdinga A. Nykos-Niliūno rankraštinė knyga „Praradimo simfonijos” bei jo „Die-noraščiai” (1938–1970 m.).

Norėčiau priminti, kad Vokietijoje sėkmingai debiutavo jaunieji kūrėjai. Savitais ir išskirtiniais balsais prabilo H. Nagys, J. Kaupas, A. Nyka-Niliūnas. Z. Ivinskis pavadino juos „trijų muškietininkų draugija”. Jaunuolių suartino literatūra, menas, filosofija. Gabiems, jauniems, talentingiems kūrėjams rūpėjo aukštas meninis literatūros lygis. Patys būdami rašytojai, poetai, ėmėsi ir kritikų plunksnos – išitraukė į aktyvų bendradarbiavimą spaudoje. Dedikuodamas savo debiutinę knygą draugui A. Nykai-Niliūnui, H. Nagys įrašė: *Žmonės, kurie dar šiandien turi svajonių, – yra kaip uostai su mirusiais laivais, kurių stiebai beviltiškai lankstosi vėjuose ir niekad nebeneš baltų burių, ir niekad nebeatsispindės vandeny begalinėje platumoje. O jie vis dar gyvena svajonėmis ir gali už jas mirti.* Jaunieji talentingieji menininkai, atsidūrę DP stovyklose, kūrybos neapleido. DP stovyklose buvo padėtas pagrindas „žemininkų” kartai, spaudoje debiutavo „bežemių” kartos atstovė Liūnė Sutema, modernus dramaturgas Kostas Ostrauskas, prozininkas Algirdas Landsbergis, Jonas ir Adolfas Mekai. Buvo premijuotos Bernardo Brazdžionio, Fausto Kiršos, Mariaus Katiliškio, Kazio Bradūno, Henriko Nagio, Alfonso Nykos-Niliūno, Juliaus Kaupo, Nelės Mazalaitės, Jurgio Jankaus knygos. Tačiau itin vertingi rašytojų kūrybiniai rankraščiai: Z. Nagytės rankraštis eilėraščių sąsiuvinis (Freiburgas-Buchebunnas, 1946–1947 m.), jos pirmasis „Žiburiuose” išspausdintas eilėraštis „Ingeborg”, H. Nagio G. Traklio poezijos vertimų rankraščiai, H. Radausko parengtas spaudai antras poezijos rinkinys „Strėlė danguje”, P. Merimėe „Lokio” vertimas, J. Blekaičio poezijos rankraštis sąsiuvinis, A. Gustaičio pirmosios knygos „Žąsino taukai”, taip ir neišleistos Vokietijoje, rankraštis sąsiuvinis, M. Katiliškio, J. Kaupo, P. Orintaitės bei kitų rankraščiai. Ekspozicijoje pamatysime ne tik premijuotas knygas, bet ir beveik visas Vokietijoje išspausdintas knygas.

Teatras

Lietuvių tremtinių stovyklose būrėsi meno kolektyvai, Lietuvoje pradėta veikla tęsė teatriniai sambūriai. Atsikūrė tautinis ansamblis „Čiurlionis”, tautinis ansamblis „Dainava”, Lietuvių tautinis ansamblis. Dažnai koncertuodami išėivijos klausytojams, savo profesionalumu žavėjo ne tik lietuvius, bet ir Vokietijos gyventojus, prancūzų, amerikiečių karius. Rašytojas A. Škėma dalyvavo meno ansamblio „Sietynas” veikloje. Šiam kolektyvui sukūrė ir pats režisavo muzikinį vaidinimą „Malūnas”. Už kultūrinę veiklą A. Škėma buvo apdovanotas meno kolektyvo „Sietynas” padėka. Ekspozicijoje nuo pat lubų nuleisti plakatai, kuriuose atspausdintos nuotraukos, iliustruojančios muzikinį lietuvių išėivijų gyvenimą Vokietijoje bei Austrijoje.

Vokietijoje susibūrė nemažai teatro grupių: vienos buvo nedidelės ir gyvavo trumpai, kitos –

didesnės, profesionalų, gastroliavo po įvairias stovyklas. Tarp žymių aktorių buvo nemažas būrys rašytojų: H. Kačinskas, S. Pilka, A. Škėma A. Rūkas, Alė Sidabraitė (E. Petrauskienė), B. Pūkelevičiūtė, A. Dauguvietytė ir kiti. Vokietijon atvyko ir pirmasis bei vienintelis diplomuotas režisierius nepriklausomoje Lietuvoje – J. Blekaitis. Laiške savo draugui V. A. Jonynui rašė: *Po dvi savaites trukusio aliarmo, bjauraus stumdymo iš namų į namus, mes sulindom penkiese į vieną nušūrusį kambarį, suradę tokį, kur visi stiklai, išplovė grindis, įtaisėm pečiuką – ir ėmėm gyventi. Tai buvo vakar. O šiandien sekmadienis, daug laiko apsižvalgyt ir apuostinėt lagerio sąlygas. Jos bus tokios: lėkštė katilinės sriubos ir porcija duonos į rankas,*

„Sugrižimų” ekspozicijos parengimo grupė (iš kairės): V. Paplauskienė, I. Zamulskienė, E. Brazaitienė, A. Kelpšaitė, R. Žekienė

be to, rytą ir vakarą – kava. Dirbantieji gario sriubos gauna du kart. Nenorintieji žada būt išgrūsti kitur, kur juos dar kitaip paspaus. Visa tai – ne sunkios materialinės pokario sąlygos, bet aiški ir nuosaiki politika. Eilinis kalinys neturi kovos galimybių <...>. Mūsų teatrinis darbas dėl viso šito neužsimezga ir juo toliau, juo daugiau kliūčių sulauks. Dėl negalimumo statyti „Sapiegos” – iš Lietuvos blogos žinios ta prasme, kad čia zuja daugybė agentų, galinčių pastatyti žmogų namie į didelį pavojų, – taigi, dėl to negalimumo skubiai išverčiau „Andrea del Sarto” A. de Muset ir po truputį ruošiuos jam, žiūrindamas, kaip gerai Vilniaus laikais, Renesanso paveikslų reprodukcijas iš bibliotekos gaunamose knygoje (1946. 12. 8 Augustdorf).

1944 m. vasario 16 d. buvo įsteigtas Augsburgio lietuvių dramos teatras. Teatro kolektyvą sudarė 18 aktorių. Pagrindiniai organizatoriai – A. Brinka, B. Kalvaitis, J. Palubinskas, P. Šinkus, K. Vasiliauskas, E. Žalinkevičaitė. Teatro dailininkai – N. Kovas, K. Jezerskis, administratorius – A. Visockas. ALDT pastatė 9 autorių veikalus, kurie amerikiečių ir prancūzų zonose suvaidinti apie 150 kartų.

1945 m. Detmolde buvo įkurtas lietuvių dramos teatras „Aitvaras”. Pagrindinis jo sumanytojas buvo J. Blekaitis, jam talkino J. Gučius ir

A. Rūkas. Meno vadovas buvo H. Kačinskas, dailininkas – V. Andriušis. Teatras koncertiniu būdu pastatė ir atliko V. Krėvės „Šarūno” ištraukas. Svarbiu įvykiu teatriniam gyvenime tapo A. Rūko „Bubulio ir Dundulio” spektaklis, kuris buvo suvaidintas daugiau nei 30 kartų daugelyje stovyklų. Režisierius J. Blekaitis laiške A. Nykai-Niliūnui rašė: *Siekimai, interesai? Tie patys: teatras, gyvas, poetinis, drąsus, jaunas, niekinąs prisimelavusių tikrovę ir kurias naują, vienintelę tikrą ir todėl nuolat besikeičiančią. Konkrečiai, ruošiuos Antano labai gerai parašytą linksmą, eiliuotą niekelį statyt; komplektuoju žmones, vakarais, kaip chirurgas, atvėrinėju tekstui gyslas. Kas bus, nežinau, bet dirbdamas nesijaučiu toks vienas ir nelaimingas, kaip visu kitu laiku. Pastatysim, išvažiuosim gastroliu, jei yra kur – ir pas jus. Labai noriu išsimušt į platesnius horizontus, ne tik, kad pasimokyčiau, bet ir dėl oro stokos čia, nesuskaitomuo- se detmolduose. Paris, ar bent – London! Nepalankių ekonominių aplinkybių spaudžiami, teatralai išsiskirstė 1947 m.*

1945 m. pabaigoje Hanau stovykloje aktoriai J. Kelečius ir S. Petkus ėmė telkti kolektyvą, kuris 1946 m. sausio 29 d. paruošė pirmąją premjerą – K. Binkio „Atžalyną”. Teatras pasivadino „Atžalyno” vardu. Buvo pastatyti A. Gustaičio „Sekminių vainikas”, A. Škėmos „Vieną vakarą”, S. Santvaro „Žvejai”, K. Binkio „Generalinė repeticija”, V. Adomėno „Svetimos plunksnos”, A. Gehri „Šestame aukšte”, Moliere’o „Tariamasis ligonis”, C. Odeto „Raketa į mėnulį”. „Atžalyno” režisieriai buvo J. Blekaitis, A. Škėma, S. Pilka, V. Valiukas. Dailininkai – A. Bielskis, K. Jezerskas, L. Vilimas. Teatro administravimu rūpinosi S. Gasiūnas. Teatras „Atžalynas” sugebėjo ne tik dirbti teatrinį darbą, statyti premjeras – jis surengė Hanau teatrų festivalį, kuris truko visą savaitę. Tai buvo tikra meno šventė, skirta dramos teatro išėivijoje garbei.

Würzburgo stovykloje išikūrė trupė, vadovaujama P. Zenkevičiaus. Repertuare: S. Čiurlionienės „Aušros sūnūs”, P. Vaičiūno „Sudrumstoji ramybė” Vaidino ne tik vietos žiūrovams, bet vykdavo ir į gretimas stovyklas. Ingolstadtto stovykloje susibūrė aktoriai mėgėjai, vadovaujami nusipelnusios artistės Z. Arlauskaitės-Mikšienės. Repertuare – J. Strazdo „Sugrižo”, Žemaitės „Trys mylimos”, S. Čiurlionienės „Aušros sūnūs”, K. Binkio „Atžalynas”, V. Mykolaičio-Putino „Valdovo sūnus”. Ravensburge veikė A. Zdanavičiūtės-Gustaitienės ir A. Gustaičio vadovaujama Dramos studija. Vaidino ne tik savo stovykloje, bet vyko į Tübingeną, Wangeną, Memmingeną, Würzburgą, Wiesbadeną, Biberbachą. Repertuarą sudarė A. Gustaičio „Sekminių vainikas”, P. Babicko „Gintaro žemės pasaka”, P. Vaičiūno „Nuodėmingas angelas”, K. Adomėno „Svetimos plunksnos”, K. Binkio „Atžalynas”. Wiesbadene išikūrė, o vėliau persikėlė į Kasselį I. Tvirbutė vadovaujama dramos studija. Į savo repertuarą jie buvo įtraukę P. Vaičiūno „Tuščias pastangas”, M. Rostando „Žmogų, kurį užmušiau”, Somerseto-Maughamo „Pažadėtąją žemę” (išvertė A. Landsbergis). Studijoje dirbo aktoriai V. Vinickaitė, A. ir J. Mekai, J. Skomantas, M. Jokubaitytė, S. Poškus. Parodoje eksponuojamos beveik visų teatrinė studijų nuotraukos, spektaklių pastatymai, programos, kvietimai.

Tremtyje buvo surengta nemažai minėjimų, kūrybos vakarų, literatūrinių rečitalių. Aktyviausiai savo kūrybą Vokietijoje skleidė ketvertas rašytojų – Bern. Brazdžionis, S. Santvaras, A. Gustaitis, P. Andriušis. Jie buvo populiarūs ir laukiami, kviečiami į įvairias stovyklas arba patys sumanydavo keliones. Ketveriukės programa buvo įvairi ir nuotaikinga. Prie rimtesniosios, daugiausia patriotinės Bern. Brazdžionio ir S. Santvaro poezijos derėjo ir humoristiniai A. Gustaičio bei P. Andriušio kūriniai.

„Klumpė” – taip pat šaunus ketvertukas, susibūręs iš profesionalių aktorių ir pasivadinęs literatūriniu kabaretu. Augsburgio teatrui užsidiarius, keturi aktoriai – Alfas Brinka, Henrikas Kačins-

DAR KARTĄ APIE „SUGRĮŽIMUS

Atkelta iš 7 psl.

kas, Antanas Škėma, Vitalis Žukauskas – nutarė įkurti kabaretą. Pirmasis „Klumpės“ spektaklis įvyko Augsburgėje 1948 m. rugpjūčio 8 d. Programą kūrė ir tekstus rašė A. Brinka, A. Škėma, V. Žukauskas. „Margi DP nutikimai margame pasauly“ – toks buvo spektaklio pavadinimas. „Klumpės“ aktoriai vaidino nuotaikingai, linksmai. Jie parodė 39 spektaklius, kurie per trumpą laiką pelnė didelį pasisekimą. Paskutinis kabareto spektaklis įvyko Munchene 1948 m. gruodžio 7 d.

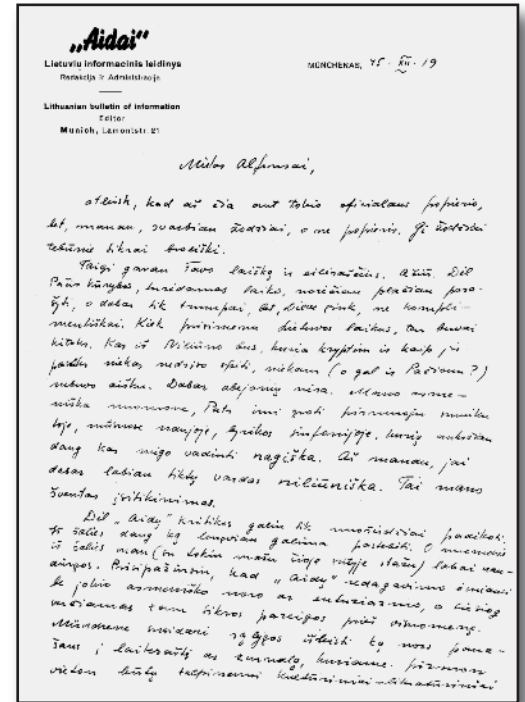
Stiklinėje vitrinoje prie teatro skyriaus galima pamatyti J. Jankaus, K. Ostrausko pjesių rankraščius. Yra ir A. Rūko „Bubulio ir Dundulio“ mašinraštis su pataisymais. Eksponuojami ir režisieriaus J. Blekaičio teatrinės studijos užsiėmimų užrašai. Išskirtiniu ekspozicijos akcentu tapo dramaturgo, rašytojo, profesoriaus Algirdo Landsbergio nuotrauka: jis stovi laivo, kuris plukdo jį į Jungtines Amerikos Valstijas, denyje. Jaunuolio, dar tik pradėdantį gyvenimą, žvilgsnis nukreip-

tas į tolį. Ši nuotrauka tapo simboliu ženklu, ikūnijančiu visus išvykusiuosius iš Lietuvos ir po daugelio metų sugrįžusius su vertingu kultūrinu palikimu.

Begalinius padėkos žodžius tariau išeivių rašytojams bei jų artimiesiems už perduotus Maironio lietuvių literatūros muziejui vertingus, ilgus metus brangintus archyvinus rinkinius. Kultūros paveldas saugomas, tyrinėjamas, publikuojamas, eksponuojamas. Archyvinės medžiagos dėka galima buvo parengti ekspoziciją „Sugrįžimai“. Ateityje bus rengiama antra šios ekspozicijos dalis. Maloniai laukiame visų su pastabomis, pageidavimais, patarimais bei archyvais. □

KLAIDOS ATITAIŠYMAS

2012 m. sausio 28 d. „Kultūroje“, V. Paplauskienės straipsnyje „Dar kartą apie „Sugrįžimus“ įsivėlė klaida. Po nuotrauka parašyta: J. Kaupas, A. Nyka-Niliūnas, K. Bradūnas, H. Nagys, Vokietija, 1947. Turi būti: J. Kaupas, H. Nagys, K. Bradūnas, A. Nyka-Niliūnas, Vokietija, 1947. Už pastabą dėkojame Henrietai Vepštienei.

K. Bradūno laiškas A. Nykai-Niliūnui, 1945

Keletas puslapių apie Tėvą

Atkelta iš 6 psl.

vo smaragdu. Ir vėl: jeigu nešalta – maudynės, o paskui – šampaną, kurį dažnai laikydavo bagažinė. Šampaną ant didžiosios kopos Nidoje esam gėrę ir su senyva moterim, Liudmila Sergejevna Rimskaja, karo meto tėvų drauge iš Permės; kai ji atvyko į Vilnių po vyro mirties, Tėvas troško parodyti ne tik Kauną, bet ir mažos Lietuvos gamtos įvairovę, Tėvas nugabeno ją į Palangą ir į Nidą.

Tėvas aistringai mėgo medžioklę. Jai kruopščiai rengdavosi. Apžiūrėdavo šautuvą, susidėdavo atrinktus šratus (juk yra skirtumas, ar bus medžiojamos antys, ar zuikiai, ar didesni žvėrys). Iš spintos išsitraukdavo vilnonius anglų kareivio marškinius, odinius suvarstomus medžioklinius batus aukštais aulais, beretę arba prieškarinę kamuštą kailiu kepurę, arba žalią austrišką skrybėlę, iškentėjusią visas karo negandas... Nežinau, koks jis buvo šaulys (kartais kompanijos dalyviai, pavyzdžiui, koks Rimantas Budrys, jo krikštasis, pasijuokdavo, kad „kai Girdzijauskas šaudė, geriau prigulti“), bet žinau, kad svarbiausia jam tose išvykose buvo ryšys su gamta – gėrėtis saulėtekiu, bundančiu mišku ar pelkės grožiu, matyti pakeltą antį, klausytis tetervinų ar slankų, stebėti bėgantį grakštų žvėrį. Apie juos nemažai išmanė, nes savotiškai draugavo su profesoriumi Tadu Ivanausku ir kitais gamtininkais. Kartą, pamenu, liūdnas stovėjo prie balkono ir stebėjo lesinjančius balandžius. „Ar tu žinai, kad balandis pasirenka patelę visam laikui. Jai žuvus, kitos nebeieško? Ir gulbės taip pat... O žmonės – ne.“ Matyt, jautė savo kaltę.

Keliauti su Tėvu visuomet būdavo įdomu, nes niekad nežinojom, kada ir kur atsidursim. Pakeičiu į Palangą užsukdavom pas „dėdes ir dėdienes“. Ypač jis mėgo lankyti gimines Žemaitijoje, todėl kelionė kartais trukdavo porą dienų – Ariogala, Vadžgirys, Jurbarkas, Girdžiai, Švėkšna ir Raseiniai, kaimai, kur gyveno brangūs jam giminaičiai Kavoliai, Kapturauskiai... Kapinių lankymas, dėdinių vaisės... Kartais po pietų prašydavosi, kad leistų jam trumpą valandėlę numigti. Pailsėjęs, būdavo, traukia iš kišenės užrašų knygutę, rašosi dėdžių ir dėdinių nusiskundimus, diagnozuoja, kviečia atvykti į Vilnių gydytis, kalbina vaikus, klausia apie derlių, apie kolchozų tvarką, nervinasi... Viską imdavo giliai į širdį.

Jo maršrutai Kaune buvo nenusėjami. Jis blaškėsi reikalų genamas iš Medicinos instituto į klinikas ir dar kažin kur, mėgo lankyti draugus, artimus žmones. Kartais laukdavau jo mašinoj, kad ilgam neužtruktų. Mėgo aplankyti mūsų šeiminkės, vadinamos Mamos Ancės, sesers šeimą, lankė aukštą stambią moterį, kiek pamenu, buvusią prieškarinio studentų valgyklos savininę, kuri šelpdavusi politkalinius, vėliau mokiusis kulinari-

jos meno Italijoje ir įsigijusi restoranėlį, o savo profesoriaus Antano Jurgeliūno našlę, mažą sudžiūvusią senučiukę, ne tik lankė, bet ir šėpė, o ši yra padovanojusi savo vyro stalo bloknatą sidabrinu viršeliu, medikų emblema ir su bendradarbių dedikacijomis, taip pat ir juodu laku dengtą lazda su kauliniu antgaliu, kuriame išdrožtas žinomas siužetas apie žmogų, kuris vedė paskandinti savo šunį, bet pats pradėjo baloje skęsti, tada šuo jį į krantą ištraukė... Lazda pasinaudoti nespėjo, o bloknotas daug metų gulėjo ant rašomojo stalo greta senovinės krištolo rašalinės, kuri galbūt taip pat priklausė profesorius Jurgeliūnui. Tuos daiktus po Tėvelio mirties Mama perdavė Kauno Medicinos muziejui.

Viena labiausiai mūsų lankomų vietų Kaune buvo dviaukštis medinis namas Žaliakalnyje, Dainavos 2, kuriame gyveno Antanas Milašas, buvęs Tėvo mokytojas Raseinių gimnazijoje, tikras senas inteligentas, ir jo žmona Polė, žemesniosios grandies medikė – laborantė. Aplankęs juos tuoj po karo, Tėvas pamatė šiurpų vaizdą: abu sirgo džiova (jis – plaučių, ji – kaulų) ir gulėjo lovose nebekildami, nebegalėdami vienas antram pagelbėti. Tėvelis ėmėsi žygių, jis panaudojo savo ryšius Maskvoje ir gavo neseniai atrasto streptomicino ir nežinau dar ko, bet netrukus ligonių pora stebuklingai pakilo. Tiesa, ponas Antanas iš savo kambario išeidavo geru oru tik į balkonėlį su nuostabiu vaizdu į Kauno centrą. Vasaras jie leisdavo Panemunės džiovininkų sanatorijoje, o kartais Tėvelis išnuomodavo savo mokytojui kambarį Gargasų ar Runkevičių viloje Ežerėliuose, netoli mūsų vasarvietės. Ten jį lankė, globojo. Šiaip ar taip, abu Milašai gyveno daug ilgiau nei mano Tėvas...

Dėstytoja Irena Juškevičiūtė, mūsų šeimoje gyvenusi ne vienerius metus, yra pasakiusi apie Tėvą: „Jam rūpėjo visa Lietuva ir kiekvienas žmogus atskirai.“ Ši teiginį patvirtina ir jos draugės, su kuria studijavo rusų kalbą Maskvos Pedagoginiame institute, Justinos Jurksaitės-Pocienės pluoštas prisiminimų (20 lapų ranka rašyto teksto!) apie patirtą mano tėvų globą ir svetingumą. Čia pasakojama daugybė dalykų su įdomiomis detalėmis: kaip instituto baigimo proga joms „buvo surengti iškilmingi pietūs didžiajame kambaryje (...)“, kaip abiems buvo padovanotos simbolinės dovanos – odiniai aplankai skaitomai knygai įdėti. „Man tai buvo visai netikėta. Juk iki šiol nepritekčiau ir vargo metais tokių brangių dovanų man dar niekas nebuvo dovanojęs“, – rašė Justina. Ir apie tai, kaip ją su daiktais savo „Pobieda“ Tėvas nugabeno į stotį ir per sausakimšo autobuso langą padėjo sutalpinti visus daiktus, kaip kitąsyk jiedu važiavo lankyti Irenos ir Marijampolę, kur toji anuomet dirbo, kaip vežė Justiną į jos tėviškę, netoli Kazio Griniaus gimtinės ir pakeliui dar pavėžėjo senyva moteriškę iki jos gyvenvietės, kaip Mama 1957 metais nusivedė Justiną ir Ireną į koncertą, kuriame buvo

atlikta visa Jaunimo festivaliui Maskvoje parengta programa, ir kur Justina pirmą kartą „iš arti“ išgirdo Virgilijų Noreiką, kaip po metų jai, anuomet kukliai Viduklės mokyklos mokytojai, buvo pasiūlyta kartu su Irena pailsėti Universiteto vilose Palangoje (ir jį pirmą kartą išvydo jūra). Visko čia neįmanoma papasakoti.

Beje, Tėvas mėgo pasitarnauti pažįstamiems ir nepažįstamiems savo automobiliu, važiuojant į sodą pro Antakalnio žiedą, visuomet sulėtindavo greitį ir dairėsi, ar nestovi autobuso stotelėje kas nors iš pažįstamų, kuriuos galėtų pamėtėti. Savo kolegas vežiojo į Kauną ir iš Kauno į Vilnių, kai vyko kokios nors konferencijos ar bendri posėdžiai. Jo mašiną atpažindavo ir milicija, nes kartais Tėvas, nors vairavo puikiai, pradėjęs dar prieškary, pažeisdavo taisykles, ypač senamiestyje, „prašokdamas“ prieš srovę vienakryptę gatvelę ir reikiama vieta. Arba po baliaus namuose, šiek tiek išgėręs, mėgo išvežioti damas ir kelis kartus buvo „iškliuvęs“ (juk taksai tais laikais neturėjai galimybės išsikviesti.) Savo automobilį, teikiantį laisvę ir malonumą, labai vertino (turėjo puikų senos kartos vairuotoją Juožą Kondrašą, kuris talkino jam ir šeimos moterims, ypač šeimininkei), kruopščiai prižiūrėjo automobilį, jame niekuomet nesivoliojo jokios pagalvėlės, meškiukai ir kiti padarai, nekabėjo pakabukai. Svarbiausia, kad mašina būtų „sveika“ ir švari.

Galimybę praleisti dalį atostogų Palangoje, Mokslo akademijos ar Universiteto vilose turėjom ne tik mes, vaikai, bet ir mūsų su Dalia ir Irena draugės, ir seni draugai maskviečiai, buvę greta karo metais. Dažniausiai su draugėmis keliaudavom naktiniu traukiniu, bendram vagone ir laukdavom ties Telšiais patekant saulės, kartais sunkvežimiu, vežančių į vilas čiuzinius, vėliau Tėvelis savo automobiliu mus visas atgabendavo kur reikia. Gyvendavome viename kambaryje, linksmai, su nuotykiiais. Mumis pasitikėdavo, palikdavo vienas.

Viena iš tų mano draugių, matematikė Lidija Mačiulaitė prisimena, kaip kartą Palangoje prof. Paulius Slavėnas, dar kažin kuris iš Akademijos vilos profesorių, Tėvas ir mudvi vaikščiojom vakare pajūriu; staiga Tėvelis sumanė pavaišinti visus granuliuota tirpia kava, praskiedęs ją jūros vandeniu! Profesorius Slavėnas „eksperimentą“ įvertino teigiamai (šiaip mūsų šalyje tokios kavos dar nebuvo, jos gaudavo dovanų iš Amerikos.) Vaisindavo su meile, išradingai. Lidija prisimena ir tai, kad kartą per Naujus Metus, kai grįžom nuo Gedimino kalno, mums, mokinėms, į gražias prieškarines storo stiklo taures Tėvelis įpylė paragauti likerio, rodė, kaip jį skanauti, mėgautis vos suvilgant lūpas. Kad to mažo kiekio pakaktų ilgam. Beje, mokė ir konjaką su kava gerti taip, kad pajustum gėrimo aromata ir tikrą malonumą. Pasididžiudamas pasakojo, kad prieš karą Lietuva siųsdavo ažuolo medieną į Prancūziją statinėms, kuriose brandintas geriausias konjakas. Jis mėgo dovanoti žmonėms malonumus ir darė tai su fantazija, nepriekiaisingai.

Pabaiga kitame numeryje